

While working on this paper the author has paid attention to the basic psychological and pedagogical components of inclusive training organizational process, has underlined features of pedagogical staff training to teach children with special educational needs within inclusive school.

Key words: psychological accompaniment, adaptation and modification of the curriculum, psychological support.

УДК 371.311/ : 371.13 (430)

О. В. Сулима,
молодший науковий співробітник
відділу порівняльної професійної
педагогіки ПООД НАПН України,
м. Київ

ІНДИВІДУАЛІЗАЦІЯ ПРОЦЕСУ ПРОФЕСІЙНОЇ ПІДГОТОВКИ ВИХОВАТЕЛІВ НІМЕЧЧИНИ

У статті розглядається проблема індивідуалізації навчального процесу та особливості індивідуалізації професійної підготовки вихователів у Німеччині.

Ключові слова: індивідуалізація, навчання, професійна підготовка, індивідуальний підхід.

Сучасна вища освіта повинна забезпечувати різнобічний розвиток студента як особистості, сприяти виявленню та розвитку здібностей, враховувати індивідуальні відмінності, розвивати самостійність, творчість, наполегливість та відповідальність. Індивідуалізація навчально-виховного процесу привертала увагу таких видатних філософів і педагогів минулого Д.Локка, Ж.-Ж.Руссо, Ж.Піаже, Ф.Фребеля, Г.Песталоцці, Я.А.Коменського, С.Ф.Русової, К.Ушинського, які наголошували на необхідності цінування кожної людини, глибокому знанні її індивідуальних відмінностей, розвитку у педагогів необхідних для цього педагогічних якостей, повазі до виключних особливостей та створенні найбільш комфортних умов для навчання та виховання кожної дитини. Питання індивідуалізації навчання активно досліджувалось з середини ХХ століття, що знайшло своє відображення у працях Ш.О.Амонашвілі, В.О.Сухомлинського, О.Я.Савченко, Н.М.Бібік, М.М.Солдатенка, О.М.Пехоти та інших.

Індивідуалізація процесу навчання у вищій школі розглядається як організація навчальної діяльності під час якої враховуються індивідуальні відмінності студентів, рівень розвитку їх здібностей до навчання. Принцип індивідуального підходу є провідним принципом розвитку індивідуальності студента. Питанням індивідуального підходу займалися провідні психо-

логи О. В. Запорожець, Л. Венгер Г. С. Костюк, В. К. Котирло, Г. О. Люблінська, В. М. Мясичев, Д. Ф. Ніколенко, Л. М. Проколієнко, Д. Б. Ельконін, П. Р. Чамата. Так, Г. С. Костюк розглядає індивідуальний підхід, як складову методики навчальної діяльності. Сучасна психологія виділяє наступні істотні ознаки поняття особистості: особистість – індивідуальність, неповторне сполучення фізичних і психологічних особливостей, властиві конкретній людині, що відрізняють її від інших людей у світогляді, прагненні.

Проблема індивідуалізації є недостатньо розробленою і обґрунтованою, ряд важливих аспектів даної проблеми залишається не висвітленими. Відповідно до вимог Болонської декларації освітня діяльність – це не тільки модулі, експерименти, кредити, рейтинги. Це передусім нова філософія освітньої діяльності, це нові принципи організації навчально-виховного процесу, новий тип відносин між викладачем і студентом, нові технології опанування знань, унеможливлення репродуктивних методів виховання, прозорість навчального процесу.

Особливо цінним для порівняльно-педагогічного вивчення є досвід Німеччини. Важливим є те, що традиції суспільного дошкільного виховання в Німеччині є одними з найдавніших, Німеччина випереджає Україну як за обсягами і глибиною змін, так і за показниками якісного та творчого вирішення проблем удосконалення системи підготовки вихователів на основі випереджувальних, креативних підходів. У Німеччині зросли вимоги до якості дошкільного виховання і навчання й, відповідно, до підвищення якості підготовки та кваліфікації педагогічних працівників. Прийняті Федеральними землями нові Навчальні плани з навчання і виховання дітей дошкільного віку, зміна вимог до дошкільних закладів, підвищення кількості дітей із еміграційних сімей, концептуальне вдосконалення дитячих установ і сімейних центрів ставлять нові вимоги фахівцям дошкільних закладів. Вихователі з академічною освітою є стандартом усіх країн-учасниць Європейського Союзу, відповідно, у Німеччині підготовці вихователів дошкільних закладів також надається значна увага. Саме тому, метою нашого дослідження є виявлення особливостей індивідуалізації процесу професійної підготовки майбутніх вихователів у Німеччині.

Курикулум з підготовки вихователя дошкільних закладів Педагогічного інституту м. Людвігсбург та Євангелічної вищої професійної школи м. Ройтлінген передбачає розв'язання таких завдань в майбутній професійній діяльності до реалізації індивідуального підходу в роботі з дошкільниками:

- навчити студентів використовувати знання особистісних якостей вихованців для планування навчальних завдань, очікуваних навчальних результатів;
- навчити організовувати розвивальне й навчальне середовище, що буде сприяти розвитку індивідуальних особливостей дітей у групі;

- навчити планувати навчальні цілі з огляду на зону найближчого розвитку кожної дитини;
- навчити розробляти навчальні завдання на основі рекомендацій державних навчальних програм та власних спостережень за дітьми і їхній оцінці;
- навчити використовувати результати спостереження для оцінювання індивідуального прогресу кожного вихованця.

А це, у свою чергу, вимагає від вихователів глибоких знань із психології, фізіології дітей дошкільного віку, методів і прийомів роботи для повноцінного впровадження індивідуалізованих програм розвитку. Загальновідомо, що психологічна компетентність вихователів є однією з базових в структурі педагогічної діяльності. Неefективність сучасної психологічної підготовки учителів, викладачів, вихователів на думку дослідників І.С.Якіманської, О.І.Ісаєва, пов'язана з предметно-центрованим процесом освіти, який жорстко детермінований навчальними модульними курсулами. Все це забезпечує відносно успішну трансляцію відповідних знань, але не дозволяє здійснити процес переосмислення теоретичних психологічних знань у психотехніці педагогічної діяльності.

Йдучи шляхом індивідуалізації та диференціації підготовки вихователів, у Німеччині студентам дають право самим визначати черговість навчальних модулів, через що спостерігається велика кількість індивідуальних навчальних планів. Адже, не будь-яка особистість самовиражається в діяльності і не будь-яка діяльність відповідає запитам особистості. У процесі професійного самовизначення особливого значення набуває здатність людини реально оцінити рівень своїх вподобань, своїх особистісних та індивідуальних особливостей і труднощі самої діяльності. Вважається, що після закінчення школи людина повинна добре знати, чого вона хоче. Та різко виражені, чіткі нахили у випускників шкіл зустрічаються не так часто. Професійне самовизначення є ще й обмеженням, що передбачає відмову від багатьох видів діяльності. Це є природною, виправданою і досить складною ситуацією.

Евангелічна вища школа соціальної роботи м. Дрезден (Ev. Hochschule für Soziale Arbeit Dresden) пропонує підготовку за напрямом «Педагогіка дитинства» освітньо-кваліфікаційного рівня – бакалавр у формі стаціонарного та заочного навчання (блочні семінари проводяться 5 тижнів у семестр). Зміст програми поділяється на такі модулі:

- Педагогічна майстерність і професійна компетентність.
- Виховна і освітня компетенції.
- Дидактика і методики дошкільного виховання.
- Інтеграція і соціально-педагогічна діяльність.
- Організація, якісний менеджмент, керівна компетенція.

- Планування навчального процесу.
- Професіоналізм і особистість.
- Професійна комунікативна компетенція і соціальна компетенція.
- Організаційні і правові умови дошкільного навчання і виховання.
- Основи соціалізації.
- Освіта і компетенції.
- Педагогічний конструктивізм.
- Дидактика дитячого садка.
- Естетична компетенція.
- Допомога дітям в кризових ситуаціях.
- Гендерна специфіка і полікультурність.
- Соціально-педагогічні програми.
- Релігійна педагогіка.
- Оцінювання практики.
- Розвиток і контроль якості.
- Систематичне практичне спостереження.
- Виробнича практика, практика консультування.
- Планування і оцінювання виробничої практики.
- Бакалаврська робота.

У процесі професійної підготовки першочерговим завданням є допомогти студентам пізнати себе, співвіднести вимоги до діяльності зі своїми індивідуальними особливостями і провести можливу корекцію. Це окреслюється як завдання формування професійного поклику. У результаті взаємопроникнення професійних і індивідуальних рис особистості студента формується особливе утворення – позиція вихователя. В умовах демократизації суспільного життя складаються передумови для поширення і реалізації особистісно-орієнтованого підходу в процесі вищої професійної освіти вихователів. В рамках даної програми підготовки повноцінно проявляються можливості студентів та такі риси професії вихователя як ціннісне самовизначення, оволодіння розвиваючими технологіями і педагогічна рефлексія.

Разом з переходом на вищий рівень підготовки вихователів в університетах Німеччини до модульних планів включений цикл психологічних дисциплін: загальна психологія, вікова психологія, практична психологія, що дозволяють дати студентам – узагальнені, науково-достовірні знання про дитину; знання, що допомагають забезпечити студентам рефлексію змісту їх життєвого досвіду; знання, що дозволяють користуватися критеріями психології під час аналізу індивідуальності дитини, умов її життя; знання, що сприяють формуванню психолого-педагогічного мислення та гнучкості педагогічної поведінки. Під час організації навчального процесу у вищій школі, викладач повинен враховувати індивідуальну своєрідність кожного студента, але не пристосовувати навчання до індивідуальних осо-

бливостей студентів. Викладач так повинен організувати навчальну діяльність, щоб досягти поставлених результатів кожним студентом, розвивати його здібності і нахили, спонукати його до творчої пізнавальної самостійної діяльності у здобутті необхідних знань.

Вища професійна школа м. Ольденбург-Остфрїсланд здійснює навчання студентів за напрямом «Інтегрована педагогіка раннього дитинства». Основними тематичними напрямками Програми підготовки вихователів є:

- Педагогічні і психологічні особливості виховання дітей з особливими потребами.

- Методика розвитку рідної мови.
- Пізнавальні, психосоціальні і психомоторні освітні програми .
- Керування і консультування.
- Сім'ї з особливими потребами – підсилення батьківських компетенцій.

- Педагогічний проект.
- Керування, організація, консультування.

До тематичних напрямів входять такі модулі:

- Основи дошкільної педагогіки.
- Розвигок дитини у ранньому віці.
- Методи наукової роботи.
- Емпіричне соціальне дослідження.
- Інклюзивна педагогіка.
- Інтеграційна педагогіка.
- Інтеркультурологія.
- Консультування і керівництво у дошкільних закладах.
- Основи правознавства.
- Розвиток дітей з особливими потребами.

У запропонованих курсах виділяються два самостійних блоки: теоретичний і соціально-педагогічний тренінг-проект, метою якого є створення умов для особистісного зросту студентів та групової роботи, що відіграє вагомому роль у адаптації студентів до навчання.

Теоретична частина курсу містить інформацію про відхилення у поведінці дітей дошкільного віку і методи корекційної роботи. Організація і методика таких занять мають свої особливості, оскільки більша частина занять проводиться в режимі тренінгу у спеціально облаштованих аудиторіях, при цьому навчальні групи поділені на підгрупи.

Під час проведення соціально-психологічного тренінгу обов'язково дотримання принципу добровільної участі у всіх запропонованих видах роботи (виконання завдань, участь в іграх, вправах, обговореннях і аналізі отриманих результатів). Дотримання даного принципу дозволяє створити атмосферу психологічної безпеки, без якої результативність даної роботи

неможлива. Для оцінювання предмету пропонується залікова система, що дозволяє врахувати і реалізувати вимоги до навчального предмету і специфічність занять у тренінговому режимі.

За даними західних учених, для «ефективного вчителя, вихователя» притаманні: висока самооцінка; емоційна стабільність; особистісна зрілість; соціальна відповідальність; прагнення до максимальної гнучкості; здатність до емпатії; уміння надати особистісне забарвлення викладанню; установка на створення позитивних стимулів; володіння стилем неформального, теплого спілкування з вихованцями; впевненість у собі, життєрадісність тощо. Усі ці якості зумовлені позитивною Я-концепцією педагога, яка може слугувати своєрідним лакмусом для оцінки професійної придатності та професійної готовності.

Так, у Вищій професійній школі Аліс Саломон, що знаходиться у м. Берлін, навчальний процес професійної підготовки вихователів організований з урахуванням таких якостей, що дають можливість забезпечити високий рівень пізнавальної активності студентів, досягти намічених результатів у навчанні. Педагоги створюють оптимальні умови для розкриття можливостей особистості студента, зокрема шляхом довірливих стосунків між самими студентами та викладачем, що мобілізує їх творчий потенціал, формує впевненість у своїх силах і, таким чином, зумовлює процес інтенсивного засвоєння матеріалу, викликає стійкий інтерес до вивчення навчальної дисципліни.

Працюючи індивідуально студенти постійно зустрічаються з інформацією, яка має безпосереднє відношення до їх майбутньої спеціальності, та відповідно стають достатньою мірою вмотивованими і мають досить міцний стимул до виконання поставлених завдань, характер яких є дуже важливим. Коли студенти впевнені, що виконують не просто звичайну навчальну роботу, а таку, якою вони будуть займатися в майбутньому, від якості виконання якої залежатиме рівень їх кваліфікації, професіоналізм, – підвищується їх зацікавленість, мотивація, відзначається більш серйозне й відповідальне ставлення до самостійного навчання. Німецькі вчені Мартін Текстор та Хельга Балусек вважає, що вибір вправ, засобів і форм не забезпечить успіху, якщо не буде враховано, у яких стимулюючих формах педагогічного спілкування будуть викладатися студентам знання і як буде організований процес вироблення умінь і навичок. Провідним принципом розвитку індивідуальності вважається принцип індивідуального підходу, сутність якого полягає у врахуванні та вивченні індивідуальних відмінностей студентів.

Підсумовуючи вище сказане наголосимо, що реалізація індивідуального підходу значною мірою залежить від особистісних якостей педагога, його власної педагогічної позиції, культурного й освітнього рівня, від його бажання пізнати дитину в її неповторності. Індивідуальний підхід вимагає

від педагога великого терпіння, вміння розібратися у складних проявах поведінки. За допомогою індивідуального підходу можна знайти «ключ» до кожної дитини. Стрижнем індивідуального підходу до дошкільників повинні стати увага й любов дорослих, дотримання діалогу в спілкуванні з дитиною. Вихователь для встановлення контактів з нею повинен урахувати не тільки вік, а й індивідуальні особливості, її настрій і почуття. Якщо в дитини складаються теплі, щирі взаємини з людьми, вона стає більш врівноваженою, легше піддається виховному впливові.

Щоб підготувати сучасного вихователя як самостійну особистість, яка б відповідала всім вимогам нашого сьогодення, яка була б здатна до самовдосконалення, самоосвіти, самореалізації відповідно до вимог розвитку суспільства, освіти, не можна не враховувати індивідуальні особливості студента, створення умов для розвитку і вдосконалення його психолого-фізіологічних задатків. Зміст курсів, способи організації навчальної та практичної діяльності Вищих навчальних закладів Німеччини, дозволяють на нашу думку, створити умови для виходу студентів в рефлексивну позицію, впливають на усвідомлення ними результатів навчання і виховання, що робить їх суб'єктами і навчальної і професійної діяльності; ефективно реалізують принципи особистісно-орієнтованої педагогіки та вирішують завдання формування професійного поклику.

ЛІТЕРАТУРА

1. Erpenbeck, J./Heyse, V.: Die Kompetenzbiographie. Wege der Kompetenzentwicklung. Münster/New York/Berlin/München 1999.
2. König, K./Pasternack, P.: Elementar + professionell. Die Akademisierung der elementarpädagogischen Ausbildung in Deutschland. Mit einer Fallstudie: Studiengang „Erziehung und Bildung im Kindesalter“ an der Alice Salomon Hochschule Berlin. 2008 2008
3. Rauschenbach, Th./Schilling, M.: Steigerung der Ausbildungskapazitäten für frühpädagogische Fachkräfte notwendig. In: Komdat Jugendhilfe, Heft 2/09
4. Володько В. М. Індивідуалізація процесу навчання як принцип неперервної педагогічної освіти / Система неперервної освіти: здобутки, пошуки, проблеми: Матеріали міжнар. наук.-практ. конференції у 6-ти книгах. – Чернівці: Митець, 1996. – кн 5. – С. 85-87.
5. Исаев Е. И. Проблемы проектирования психологического образования педагога. // Вопросы психологии, 1997, № 6.
6. Костюк Г. С. Навчально-виховний процес і психологічний розвиток особистості / Заг. Ред Л.М.Проколієнко. – К.: Рад. школа, 1989. – 608с.
7. Кузьменко В. У. Розвиток індивідуальності дитини 3-7 років: Монографія. – К.: НПУ імені М. П. Драгоманова, 2005. – 354с.

8. Общая психология / под ред. А. В. Петровского. – М.: Просвещение, 1977. – 431с.
9. Педагогічний словник / За ред. Ярмаченка М. Д. – К.: Педагогічна думка, 2001. – 516 с.
10. Практическая психология в образовании. Под ред. И. В. Дубровиной – М., 1997.
11. Семиченко В. А. Психологія педагогічної діяльності: Навч. посіб. – К.: Вища шк., 2004. – С. 9.
12. Смирнов С. Д. Педагогика и психология высшего образования от деятельности к личности. – К., 1994.
13. Якиманская И. С. Принципы построения образовательных программ. Вопросы психологии, 1999, – № 3.

Статья рассматривает проблему индивидуализации учебного процесса и особенности индивидуализации профессиональной подготовки воспитателей в Германии.

Ключевые слова: индивидуализация, обучение, профессиональная подготовка, индивидуальный подход.

The article examines the problem of individualization of educational process and feature of individualization of professional educations of educators in Germany.

Keywords: individualization, educating, professional training, individual approach.

УДК 159.9: 371.13: 008

Л. І. Голуб,
аспірант відділу порівняльної
професійної педагогіки
ІНТООД НАПН України,
м. Київ

ПСИХОЛОГІЧНИЙ КОМПОНЕНТ У ПІДГОТОВЦІ ВЧИТЕЛЯ ДО ЗДІЙСНЕННЯ ПОЛІКУЛЬТУРНОЇ ОСВІТИ

У статті висвітлюється історія розвитку полікультурної освіти. Визначено педагогічну сутність полікультурної освіти. Робиться акцент на підготовці майбутніх педагогів до здійснення полікультурної освіти.

Ключові слова: полікультурна освіта, педагогічна сутність полікультурної освіти, підготовка педагогів до здійснення полікультурної освіти.

Орієнтація України на інтеграцію в європейське та світове співтовариство актуалізувало врахування сучасних міжнародних тенденцій, у тому числі в сфері освіти. Однією з таких тенденцій є полікультурна спрямова-